

Spoštovane, spoštovani, dober večer

Kava, Primorski dnevnik, radio Ts A: tako se začnejo vsi moji dnevi, mogoče tudi vaši. A ne le danes. Bila sem čisto majhna, verjetno sem hodila še v vrtec in nato v osnovno šolo, ko sem vsako jutro ob isti uri poslušala pravljice po radiu. Pravljice za dobro jutro. Iz velike rjave škatle na kredenci je prihajal očarljiv moški glas, ki je vsako jutro ob isti uri pripovedoval pravljico. Počasi, z globokim mehkim glasom in odlično dikcijo. Ob ječmenovi beli kavi z zdrobljenim kruhom sem privzemala vsako izrečeno besedo in zgodba je stekala pred mojimi očmi, kot bi bila resnična. Tudi nona, naša mati, je rada sedela zraven mene in kimala, v znak odobravanja. Časopisa nisem še prebirala, jasno, čeprav je že od zgodnjih ur, svež iz tiskarne, ležal na mizi, v pričakovanju, da ga bo vsak član družine prelistal.

Ni mi treba izpostavljati, da smo doma pri nas govorili samo po doberdobsko, nič italijanščine, malo mešanice, pa tudi pravilne slovenščine ne. Moj prvi pomembni stik s knjižno oziroma literarno slovenščino je nastal ravno takrat. Jutro za jutrom sem vzljubila melodičnost in harmoničnost slovenskega jezika. Jezik, ki dobi moč in lepoto, kadar mu z glasom daš življenje: s tonom glasu, poudarki in pavzami. Na odru doživi jezik višek sporočanja in največjo lepoto razsežnost. Takrat je zame, najlepši. Iz knjige na oder. Slovenski odrski jezik me je vedno privlačeval. Sproti, v šolskih letih, se je v meni razvila tudi pozornost do uporabe standardnega jezika. Pomemben je bil vpliv občutljivega in razgledanega profesorja, ki je žal prezgodaj preminul, a kljub kratkemu življenju, pustil v marsikomu od nas neizbrisen pečat in ljubezen do jezika.

Ob radiu in kavi seveda še Primorski dnevnik. Novice: kulturne, športne in politične. V tem zadnjem tednu smo brali marsikaj hudega in rekla bi, da je slovenska družba doživela pravi skok nazaj v črno preteklost. Brali smo o neofašistični propagandi v Gorici, tik slovenskih šol in ravno na dan slovenske kulture. O psovanju in žalitvah na omrežju namenjenih senatorki Tatjani Rojc, o žaljivih političnih izjavah predsednika evropskega parlamenta na bazovskem šohtu ob dnevu spomina na fojbe in eksodus. Tudi samemu predsedniku Mattarelli je spodletelo, pa saj se je opravičil. In nazadnje predvajanje na državni televiziji grozovitega filma Rosso Istria ki je vrgel nemalo blata na Slovence in Hrvate. Razočaranje je veliko. Zaskrbljenost je upravičena. Podžiganje nestrpnosti uničuje temeljna načela medsebojnega spoštovanja in sobivanja. Uničuje dolgoletno delo za spravo in mir med Slovenci in Italijani. Kaj bi rekla naša mati, ko bi danes prisostvovala vsemu temu?

Ko sem pisala ta govor, sem razmišljala na moč, ki jo imajo mediji za ohranitev in razvoj jezika, za povezanost Slovencev v Italiji, za širjenje narodnega čuta in ozaveščanje bralcev o sodobni zgodovini. In vse bolj me je spomin ponesel nazaj v svoja leta odraščanja. Tja v 80. leta, ko smo bili mladi zelo aktivni, načelni in zagrizeni. V tistih letih je Primorski dnevnik pogosto pisal o tržaških melonarjih, o napadih na slovensko manjšino, žalitvah in podobno. Zmerni Italijani so na nas še gledali, kot na posebneže, kot na zaprto skupino, malo ali nič niso vedeli o naši kulturi in zgodovini. Ohranjanje slovenstva je bilo bistveno, saj smo vedeli, koliko so naši nonoti prestali, ko so se zanj borili. Druga svetovna vojna in fašizem nista bila tako zelo daleč, kot sta danes. Mnoge priče so bile še žive. Iz spoštovanja do preteklosti in slovenske dediščine smo veliko vložili v kulturo, v jezik in tako napajali narodno zavest. In to prav povsod: doma, v društvih, v kulturnih domovih, v šoli, v cerkvi, na vsakovrstnih praznovanjih, skratka povsod, kjer smo se Slovenci družili.

Šola je bila pri tem izredno pomembna: učitelji so v nas vzbujali ljubezen do jezika in spodbujali narodni čut preko slovenske kulture in literarnih del. Jasna so bila sporočila Gregorčičeve Soči, Bevkovih Črnih bratov, Cankarjevih Hlapcev in seveda Prešerna. Pa tudi Rebula in Pahor, ki sta svoj pisateljski opus razvila okrog teme fašizma in težkega povojnega obdobja, sta bila bistvena za našo rast in ponos. Poznali smo zgodovino 20. stoletja, kajti program smo vedno zaključili. Naši profesorji se niso prekomerno zaustavljali pri srednjem veku, raje so obravnavali sodobno zgodovino in jo poglobljeno predelali, brez strahu, da bi koga užalili. Bili smo tudi osveščeni glede naših pravic oziroma pomanjkanja pravic. Doživljali smo žaljive napade ne le neofašističnih skrajnežev in nestrpnežev, tudi neopredeljenih ignorantov. Vedno smo bili na preži in pripravljeni na protest. Odločno smo zahtevali zaščito in se borili zanje. Travnik 1984 je bila epohalna manifestacija. Nepozabna. »Enotni za naše pravice« smo zapisali na transparente in ponavljali na glas. Še zdaj hranim nalepko z napisom Mi smo tu. Lepa leta. A drugi časi.

Od takrat do danes se je spremenilo marsikaj. Ni več Jugoslavije, Slovenija se je osamosvojila, stopila je v Evropo. Slovenščina je postala privlačna, vse več Italijanov se je uči. Mešani zakoni so postali normalnost. Narodna pripadnost ni več glavna prioriteta, kajti postajamo počasi vsi Evropejci. S časom smo postali vse bolj prepričani, da nihče nam nič ne more. Začutili smo potrebo po odprtosti in vključevanju. Končno smo si postali enaki in vzpostavili smo konstruktiven odnos in iskreno medsebojno spoštovanje. Kaj se torej zdaj dogaja? Naša nona bi nam znala spet primerno odgovoriti, sem gotova. Poleg dnevnika in radia smo kasneje dobili še televizijo. In pred dnevi pišejo in opozarjajo, da je slovenščina med šolsko populacijo vse bolj krhka in se iz leta v leto slabša. Ta negativni trend pripisujejo poznavalci predvsem vse večjemu številu mešanih zakonov. Kaj bo šele čez 20 let? Se javno sprašujejo naši predstavniki in raziskovalci. In seveda ugibajo. Čez 20 let bomo govorili neko vrsto slovenščine, za katero bo potreben nov slovar. Niso rekli dobesedno tako, pa vendar. Že zdaj za moje pojme, govorimo nek jezik, ki je daleč od prvotnega dialekta in daleč od standardne slovenščine. V Ljubljani že itak pravijo, da prihajamo z Marsa, kar bi zanje pomenilo s Primorske...

A jaz se ne dam tako zlahka. Ker tu mi pa pridejo na pamet besede naše mame, ki ni bila ravno prizanesljiva. Ko sem se odločila za poroko z Italijanom je rekla tatu: »Zdej lahko damo napis na hišo: Qui si parla solo italiano. Videš Pepe, ze kuoga smo se borili?« To je sicer izrekla na pol sarkastično, a je hotela uščipniti in ji je sakramensko uspelo. Zadela je v živo.

V tistem trenutku sem si odločno zaobljubila, da bo moja glavna dolžnost ohraniti slovenski jezik še z večjo vnemo, kot sicer. Pri meni doma ne bo nikoli zmanjkalo slovenščine, ne pri mizi ne na kavču. Razvila sem mogoče prekomerno občutljivost do te pekoče teme, priznam. Zato pa zdaj veste, zakaj me jezi, ko mi znanci in prijatelji, na opozorilo, da je neko besedilo slabo napisano ali da je tisti govorec zgrešil kar nekaj sklonov, odgovorijo: «Eh, kaj češ, teku je, - ma bom, sej ni važno!» In opazim, kako se slovenski jezik spreneveda prav povsod. Popačenega, izmišljenega in oskrunjenega ga najdeš v govorih naših predstavnikov, predsednikov, na časopisju, na vabilih, po šolah, v zapisnikih, uradnih pismih in še bi lahko naštevala. A ne le v našem takorekoč mešanem območju, tudi v Sloveniji, kjer se opazi pa vpliv angleščine. Vprašanje je torej, koliko nas resnično zanima ohraniti in gojiti pravilno slovenščino? Koliko želimo vložiti v ta namen? Koliko se še čutimo pripadnike te skupnosti? So zares krivi naši prijatelji Italijani, če jo zanemarjamo in smo izgubili skrb zanjo? Vtis imam, da se slovenščini sami odrekamo, tiho, podložno in celo nezavestno. »Kaj češ, teku je!« Problem je, da preko jezika gojimo tudi našo narodno zavest, izrazimo navezanost in povezanost s kulturo svojega naroda. Jezik je duša naroda. Ne bi smelo biti vseeno! Zakaj se naši dijaki torej ne potrudijo za boljšo slovenščino? Nimajo dovolj narodne zavesti? Zakaj je med mladimi vse manj zanimanja za jezik, za njegovo lepoto, za čudovite izraze in besedne zveze? So krivi mešani zakoni, tehnologija, plitva družba?

Mogoče pa se je te dni, le nekaj premaknilo v pravo smer, ko so goriški dijaki pritegnili pozornost nase in s petjem in javnim nastopom pred šolo protestirali proti fašistični provokaciji političnih skrajnežev. V njihovih očeh je bilo opaziti tisti žar, ponos, da sem Slovenec in nihče mi tega ne sme odvzeti. Ta glasni odziv je v meni vzbudil upanje, da se je njihova narodna zavest le prebudila. Reakcija, zagrizenost, narodni naboj in ponos je odgnal stereotip scrtane brezbrizne mladine. Mi smo tu, Ne vrag le sosed bo mejak, celo Vstalo Primorsko so zapeli. Končno sem si mislila. Tudi naslednji dan, na Prešernovi proslavi je bilo na odru veliko mladih pevcev in glasbenikov, ki so zbrano in s kakovostnim petjem in glasbo pozdravili dan slovenske kulture. Ti dijaki ne bodo imeli težav s slovenščino, ne z vprašanjem narodne identitete.

Kultura, narodnost in jezik so torej povezani v celoto, eden brez drugega ne obstajajo. Jezik nas označuje, nam daje moč in hrani našo dušo. Ne zanemarjajmo ga, zgražajmo se, ko dobimo vabila samo v italijanščini ali v popačeni slovenščini, polno tujk in celo brez šumnikov in bogatimo svoj jezikovni zalogaj. Pred nami je obdobje, ko bomo ponovno morali dvigniti glas, z večjo vnemo podpreti in promovirati našo kulturo in se postaviti v bran svojih načel in vrednot.

Ko je mama namignila, da se bom tudi jaz poitalijančila, me je v resnici želela opozoriti na nevarnost, ki bi se lahko uresničila, kot že pri mnogih. Zato ji bom vekomaj hvaležna, ker sem od tedaj dalje vložila v jezik dvojno energijo in v obrambo svojega naroda še vedno vlagam, z udeleževanjem, s petjem, pisanjem priložnostnih besedil, člankov, pesmic in voščil, s pripovedovanjem pravljic, s svojo aktivno prisotnostjo v vasi, kjer živim. In vi vsi ravno tako, vsak na svoj način.

Noben fašist, noben plakat, noben minister me ne bo prestrašil, besedo imam za vse in pokončno lahko stopam med vse, tako Slovence v Ljubljani kot Italijane v Rimu.

Tako je napisal mladi študent Srečko Kosovel pred več kot sto leti: **»Življenjska moč izvira iz borbenosti, iz etične sile premagovanja komodnosti, ki jo ta zahteva. V službi Duha stojimo, v službi neodvisnega, svobodnega Duha.«**

Navzlic črnogledim raziskavam in predvidevanjem, verjamem, da če bomo v tem Duhu živeli, bomo Slovenci preživeli še drugih 1500 let.

Ob zaključku sem vam dolžna povedati, kaj bi naša nona, ki bi danes imela 122 let, povedala, če bi vse to slišala in prebiral časniki danes. Njej v bran naj povem, da je prvo vojno preživela v begunstvu, med fašizmom je rodila 7 otrok in med drugo vojno je zapodila Nemce z borjača kar po nemško. Nimam dvomov, da je bila optimist. Kadar pa se je kdo pritoževal, da gre vse slabo, je rekla:

NJE SE JUKET, KE TE SLABŠE IMA ŠE ZE PRET!